

Єфіменко С.О.

ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИСТІСНОГО ПРОФІЛЮ СТУДЕНТІВ 1-3 КУРСІВ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО ЗАКЛАДУ ЗІ СТАНАМИ ПСИХІЧНОГО ВИСНАЖЕННЯ

Запорізький державний медичний університет, Україна

Yefimenko S.

PERSONAL PROFILE OF JUNIOR MEDICAL STUDENTS WITH THE STATES OF MENTAL EXHAUSTION

Zaporizhzhya State Medical University, Ukraine

Резюме

Мета дослідження: виявити характеристики особистісного профілю студентів 1-3 курсів вищого навчального медичного закладу зі станами психічного виснаження, як підґрунтя для системи їх комплексної корекції.

Матеріали та методи. Для вирішення поставленої мети за умов надання інформованої згоди у сесійний період було обстежено 770 студентів Запорізького державного медичного університету (Запоріжжя, Україна), що навчались на різних курсах та факультетах закладу. Серед них для подальшого клініко-анамнестичного, клініко-патопсихологічного, клініко-психопатологічного та психодіагностичного досліджень було відібрано 324 студенти.

Результати та їх обговорення. Було виявлено, що ознаки психічного виснаження демонструють 175 студентів (54,0% опитаних), з них була сформована група дослідження (ГД), інші 149 (46,0%) студентів, без діагностично-значущих ознак психічного виснаження, були віднесені до групи порівняння (ГП). Для студентів ГД були характерні ($p < 0,05$) високі показники за субшкалами: «Невротичність» (142 (81,1%) студентів ГД та 68 (45,6%) студентів ГП); «Спонтанна агресія» (85 (48,6%) студентів ГД та 37 (24,8%) студентів ГП); «Депресивність» (110 (62,8%) студентів ГД та 33 (18,9%) студенти ГП); «Роздратованість» (114 (65,1%) студентів ГД та 55 (36,9%) студентів ГП); «Реактивна агресивність» (60 (34,3%) студентів ГД та 30 (20,1%) студентів ГП); «Сором'язливість» (89 (50,9%) студентів ГД та 35 (23,5%) студентів ГП); «Відкритість» (82 (46,9%) студенти ГД та 43 (28,9%) студентів ГП); «Емоційна лабільність» (115 (65,7%) студентів ГД та 39 (26,2%) студентів ГП).

Висновки. До предиспозиційних характерологічних особливостей студентів медичного університету зі станами психічного виснаження належать високі показники невротизації із психосоматичними порушеннями, наявність депресивного реагування, анкіогенні труднощі у встановленні соціальних контактів, і, як наслідок, інтровертованість та уникання тривалої комунікації з оточуючими, невірноваженість емоційного стану зі зниженням порогу реагування.

Ключові слова: психічне виснаження, емоційне вигорання, студенти-медики, медичний університет, особистісний профіль.

Актуальність. Період навчання у вищому навчальному закладі є кризовим етапом, протягом якого молодь схильна до акцентуацій впливів значної кількості психотравмуючих чинників, що негативно позначається на їх психічному добробуті та майбутній

професійній реалізації [1, 2]. Найбільш широко впливи цих чинників представлені на перших курсах навчання, як то зміна життєвого стереотипу (зміна місця проживання та навчання, переїзд до гуртожитку, адаптація до нового колективу), труднощі в засвоєнні навчального матеріалу (збільшення обсягу навчального навантаження, зміна стереотипу подачі начального матеріалу) та нові патерни міжособистісних стосунків (із викладачами) – призводять до станів інформаційного та емоційного дистресу, значного психічного виснаження. Вітчизняні та закордонні дослідники погоджуються на думці, що серед усіх спеціальностей дизадоптований вплив цих факторів найбільш виражений у студентів медичного профілю [5, 6, 8, 10].

Під терміном «психічне виснаження» більшість дослідників розуміють процес поступової втрати інтелектуально-прозективної активності, афективної та фізичної енергії, що призводить до стійкого стану виснаження усіх психічних функцій із соціальною дезадаптацією [4, 7, 11].

Не зважаючи на значну кількість наукових досліджень, що присвячені аналізу явищ психосоціальної дезадаптації студентів, залишаються невирішеними питання щодо предиспозиційних факторів виникнення станів психічного виснаження, зокрема, недостатньо дослідженими представляються особливості особистісного профілю таких студентів [3, 9].

Матеріали та методи. Із дотриманням принципів біоетики та за умов наявності добровільної інформованої згоди у сесійний період було обстежено 770 студентів Запорізького державного медичного університету (Запоріжжя, Україна), що навчалися на різних курсах та факультетах закладу, серед

них для подальшого клініко-анамнестичного, клініко-патопсихологічного, клініко-психопатологічного та психодіагностичного дослідження було відібрано 324 студенти.

Загальну вибірку контингенту дослідження сформували 92 студенти (28,4%) першого курсу, 97 студентів (29,94%) – другого, 116 студентів (35,8%) третього та 19 студентів (5,86%) старших курсів. Для виявлення стану психічного виснаження були використані Опитувальник емоційного вигорання (К. Маслач, С. Джексон в адаптації Н.Е. Водоп'янової) та Опитувальник САН (самопочуття, активність, настрої). Особливості особистісного профілю студентів були виявлені за допомогою Фрайбурзького особистісного опитувальника (FPI).

Мета дослідження: на підґрунті результатів клініко-психологічного дослідження феномену психічного виснаження у студентів 1-3 курсів вищого навчального медичного закладу виявити характеристики їх особистісного профілю, як підґрунтя для системи їх комплексної корекції.

Результати. За допомогою проведеного клініко-психопатологічного та психодіагностичного досліджень була встановлена поширеність станів психічного виснаження серед студентів медичного університету. Так, було виявлено, що ознаки психічного виснаження демонструють 175 студентів (54,0% опитаних), з них була сформована група дослідження (ГД), інші 149 (46,0%) студентів, без діагностично-значущих ознак психічного виснаження, були віднесені до групи порівняння (ГП).

Порівняння представленості предиспозиційних особистісних рис за субшкалами Фрайбурзького особистісного опитувальника (FPI) серед сформованого контингенту наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Компаративний аналіз представленості особистісних рис у ГД та ГП (за показниками FPI)

№	Субшкали	ГД (n=175)	хі-квадрат	ГК (n=149)
I	Невротичність	142 (81,1%)*	<0,001	68 (45,6%)
II	Спонтанна агресія	85 (48,6%)	<0,001	37 (24,8%)
III	Депресивність	110 (62,8%)	<0,001	33 (18,9%)

№	Субшкали	ГД (n=175)	хі-квадрат	ГК (n=149)
IV	Роздратованість	114 (65,1%)	<0,001	55 (36,9%)
V	Товариськість	41 (23,4%)	<0,001	88 (59,1%)
VI	Врівноваженість	34 (19,4%)	<0,001	55 (36,9%)
VII	Реактивна агресивність	60 (34,3%)	0,005	30 (20,1%)
VIII	Сором'язливість	89 (50,9%)	<0,001	35 (23,5%)
IX	Відкритість	82 (46,9%)	<0,001	43 (28,9%)
X	Екстра/інтроверсія	24 (13,7%)	0,09	31 (20,8%)
XI	Емоційна лабільність	115 (65,7%)	<0,001	39 (26,2%)
XII	Маскулінність/фемінність	9 (5,1%)	0,06	16 (10,7%)

* сірим кольором виділено шкали з достовірними ($p < 0,05$) розбіжностями між групами порівняння.

Високі показники за субшкалою «Невротичність» були виявлені у 142 (81,1%) студентів ГД, що статистично достовірно більше ($p < 0,001$), аніж у ГП, де крайній ступінь виразності цієї ознаки мав місце лише у 68 (45,6%) студентів. Саме респонденти ГД частіше повідомляли про наявність широкого спектру вегетативних порушень невротичного генезу у вигляді головного болю, відчуття запаморочення або нестачі кисню, гіпергідрозу та парестезій у кінцівках, що поєднувались із кардіофобічними переживаннями, зниженням апетиту та зниженням сенсорного порогу. Студенти повідомляли, що найчастіше зазначені стани виникали у момент високого психоемоційного навантаження,

Високі показники за субшкалою «Спонтанна агресія» також частіше виявлялась у респондентів ГД – 85 (48,6%) студентів, що достовірно більше ($p < 0,001$) порівняно із ГП, де високий рівень вираженості цієї ознаки мали лише 37 (24,8%) студентів. Для студентів ГД більш характерними є низький рівень емпатії, негативістичний настрій, що призводить до частих конфліктних ситуацій із іншими студентами чи навіть викладачами, тенденції до аутодеструктивної поведінки. Крім того, студенти цієї групи частіше повідомляли про епізоди завдання немотивованої шкоди тваринам, що мали місце у їх житті.

Високі показники за субшкалою «Депресивність» продемонстрували 110 (62,8%) студентів ГД, що достовірно більше ($p < 0,001$), аніж ГП, де даний рівень вираженості цієї ознаки мали 33 (18,9%) студенти. Студенти ГД частіше, аніж ГП, демонстрували ознаки депресивного спектру, зокрема повідомляли про наявність думок самоприпинення, стійкого пригнічення настрою, висловлювали невдоволення життям та зневіру у власних силах, крім того студенти цієї групи частіше виявляли труднощі у спілкуванні зі своїми близькими через лабільність афективного фону, знецінення своєї ролі у цьому спілкуванні та відчуття браку розуміння з боку оточуючих.

Абсолютна більшість респондентів ГД (114 (65,1%) студентів) мали високі показники за шкалою «Роздратованості», що статистично достовірно більше ($p < 0,001$) порівняно із ГП, де високий рівень вираженості даної ознаки мали 55 (36,9%) студентів. Для студентів ГД більш характерні експлозивні емоційні реакції, що швидко згасають, – студенти цієї групи частіше повідомляли про епізоди завдання шкоди іншим, про які вони дуже сильно шкодують.

Статистично значущі розбіжності між сформованими групами також було виявлено за показником субшкали «Товариськість»;

так, частка студентів ГП, що демонстрували високі показники за цим критерієм, статистично достовірно перевищувала аналогічну у ГД: 88 (59,1%) студентів та 41 (23,4%) студент відповідно. Для студентів ГД був менш характерний високий рівень соціалізації, екстравертованість емоційних реакцій у спілкуванні та відкритість до нових знайомств.

Високі показники за субшкалою «Врівноваженість» також частіше виявлялися у респондентів ГП – її демонстрували 55 (36,9%) студентів цієї групи, що достовірно більше ($p < 0,001$) порівняно із ГД, де високий рівень вираженості цієї ознаки мали лише 34 (19,4%) студенти. Для студентів ГД також є менш типовими такі риси як альтруїзм, оптимізм, асертивність, впевненість у собі та високий поріг емоційного відгуку на зовнішні чинники.

Значна вираженість показників за субшкалою «Реактивна агресивність» була більш характерна для ГД – тут вона була верифікована у 60 (34,3%) студентів, що достовірно більше ($p = 0,005$) порівняно із ГП, де частка студентів, які демонстрували дану ознаку, сягала 20,1% (30 студентів). Студенти ГД частіше демонстрували схильність до ретенції афективних реакцій, виявляли недовіру до оточуючих, з легкістю йшли на відвертий конфлікт, у міжособистісних стосунках вони демонстрували тенденції до маніпулятивної поведінки.

Високі показники за субшкалою «Сором'язливість» були виявлені у 89 (50,9%) студентів ГД, представленість даного показника у цій групі достовірно більша ($p < 0,001$), аніж у ГП, де вона становила 23,5% (35 студентів). Саме студенти ГД частіше виявляли ознаки соціальної алієнації, інтровертованість та невпевненість у собі, вони уникали ситуацій, в рамках яких вони були в центрі уваги, та підтримували соціальні контакти із дуже вузьким колом людей.

Розподіл між групами дослідження за даними субшкали «Відкритість» мав аналогічний характер: частка студентів, що мали високий ступінь вираженості за даним критерієм, становила 46,9% (82 студенти) та 28,9% (43 студентів) у ГД та ГП відповідно. Відповіді студентів ГД були більш відвер-

ті порівняно із ГП, вони частіше виявляли ознаки самокритичності, схильність до рефлексії із фоном самоприниження, наприклад, повідомляли, що можуть використати брехню або поводити себе егоїстично для досягнення своєї мети, розцінюючи свої дії як суто негативні та відчуваючи сором за них. Високі показники відвертості серед студентів ГД свідчать про виснаження їх механізмів психологічного захисту.

За даними субшкали «Екстра/інтроверсія», статистично значущих відмінностей між групами дослідження виявлено не було, частка студентів з високими показниками за даною субшкалою, що відповідає екстравертованості, становила 13,7% (24 студенти) у ГД та 20,8% (31 студент) у ГП.

Високі показники за субшкалою «Емоційна лабільність» були виявлені у 115 (65,7%) студентів ГД, що статистично достовірно більше ($p < 0,001$), порівняно із ГП, де крайній ступінь виразності цієї ознаки мав місце лише у 39 (26,2%) студентів. Нестійкий емоційний фон також був більш типовим для студентів ГД, вони частіше повідомляли про епізоди немотивованої зміни настрою із гіпо-/гіпербулічними проявами, стійке відчуття напруги та відрази до оточуючих.

За показниками субшкали «Маскулінність/фемінність», статистично значущих відмінностей між групами дослідження не було виявлено, частка студентів з високими показниками за даною ознакою, що відповідає маскулінному типу реагування, становила 5,1% (9 студентів) у ГД та 10,7% (16 студентів) у ГП.

Висновки. Встановлено характеристики особистісного профілю студентів 1-3 курсів вищого навчального медичного закладу зі станами психічного виснаження. Для таких студентів характерні високі показники невротизації із психосоматичними порушеннями, наявність депресивного реагування із тенденціями до самоприниження та знецінення власних здобутків, анксиогенні труднощі у встановленні соціальних контактів, і, як наслідок, інтровертованість та уникання тривалої комунікації з оточуючими, нерівноваженість емоційного стану зі зни-

женням порогу реагування. Отримані дані формують теоретичне підґрунтя для систе-

ми комплексної корекції станів психічного виснаження у студентської молоді.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бабатіна С. І. Особливості сприйняття та переживання часу у студентів на етапі адаптації та ідентифікації. Наука і освіта. 2013. № 7. С. 120-125.
2. Воробьева М. А. Связь эмоционального интеллекта и синдрома эмоционального выгорания у студентов. Образование и наука. 2016. № 4 (133). С. 80-94.
3. Городецкая И. В., Коневалова Н. Ю., and Захаревич В. Г. Исследование ситуативной и личностной тревожности студентов. Вестник Витебского государственного медицинского университета. 2019. № 18 (5). С. 120-127.
4. Грицук О. В. Емоційні стани студентів як метакогнітивне утворення. Наука і освіта. 2014. № 6. С. 30-34
5. Прохоров А. О., Юсупов М. Г. Познавательные состояния в контексте интеллектуальной активности студентов. Ученые записки Казанского университета. Серия Гуманитарные науки. 2014. Т. 156. Кн. 6. С. 189-198
6. Рыбина Н. А., Бобров А. Е., Кулыгина М. А. Типология расстройств адаптации у студентов. Ученые записки СПбГМУ им. И.П. Павлова. 2009 Т. 16, № 1. С. 40-44.
7. Сидоров К. Р., Крохина И. Г. Исследование причин тревожности учащихся. Новое образование. 2013. № 1. С. 3-5.
8. Тюряпина И. В. Особенности психоэмоционального состояния у студентов с различными акцентуациями личности в период адаптации к вузу. Мир науки, культуры, образования. 2016. № 1 (56). С. 246-250.
9. Чугунов В. В. Норма в психиатрическом измерении: монография. Львов: Магнолия-2006, 2021. 632 с. ISBN: 978-617-7937-04-2.
10. Шифнер Н. А., Бобров А. Е., Кулыгина М. А. Клинические особенности и варианты динамики расстройств адаптации у студентов. Вестник психиатрии и психологии Чувашии. 2012. № 8. С. 43-61.
11. Medical student stress: An elective course as a possibility of help / M. A. Pereira, M. A. Barbosa, J. C. de Rezende et al. BMC Res. Notes. 2015. № 8. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4566435/>

РЕЗЮМЕ

ЛИЧНОСТНЫЙ ПРОФИЛЬ СТУДЕНТОВ МЛАДШИХ КУРСОВ МЕДИЦИНСКОГО УНИВЕРСИТЕТА С СОСТОЯНИЯМИ ПСИХИЧЕСКОГО ИЗНОШЕНИЯ

Ефименко С.О.

Запорожский государственный медицинский университет, Украина

Цель исследования: выявить характеристики личностного профиля студентов 1-3 курсов высшего учебного медицинского заведения с состояниями психического истощения, как основу для системы их комплексной коррекции.

Материалы и методы. Для решения поставленной цели при условии предоставления информированного согласия, в сессионный период было обследовано 770 студентов Запорожского государственного медицинского университета (Запорожье, Украина), обучающихся на разных курсах и факультетах учреждения. Среди них для дальнейшего клинико-anamnestического, клинико-патопси-

хологического, клинико-психопатологического, клинико-психодиагностического исследования было отобрано 324 студента.

Результаты и их обсуждение. Было обнаружено, что признаки психического истощения демонстрируют 175 студентов (54,0% опрошенных), из них была сформирована группа исследования (ГИ), остальные 149 (46,0%) студентов, без диагностически значимых признаков психического истощения, были отнесены к группе сравнение (ГС). Для студентов ГИ были характерны ($p < 0,05$) высокие показатели по субшкалам: «Невроticность» (142 (81,1%) студента ГИ и 68 (45,6%) студентов ГС); «Спонтанная агрессия» (85 (48,6%) студентов ГИ и 37 (24,8%) студентов ГС); «Депрессивность» (110 (62,8%) студентов ГИ и 33 (18,9%) студента ГС); «Раздражительность» (114 (65,1%) студентов ГИ и 55 (36,9%) студентов ГС); «Реактивная агрессия» (60 (34,3%) студентов ГИ и 30 (20,1%) студентов ГС); «Застенчивость» (89 (50,9%) студентов ГИ и 35 (23,5%) студентов ГС); «Открытость» (82 (46,9%) студента ГИ и 43

(28,9%) студента ГС); «Эмоциональная лабильность» (115 (65,7%) студентов ГИ и 39 (26,2%) студентов ГС).

Выводы. К предрасположенным характеристикам особенностям студентов медицинского университета с состояниями психического истощения относятся высокие показатели невротизации с психосоматическими нарушениями, наличие депрессивного реагирования, анксиогенные трудности в установлении социальных контактов, и, как следствие, интровертированность и избегание длительной коммуникации с окружающими.

Ключевые слова: психическое истощение, эмоциональное выгорание, студенты-медики, медицинский университет, личностный профиль.

SUMMARY

PERSONAL PROFILE OF JUNIOR MEDICAL STUDENTS WITH THE STATES OF MENTAL EXHAUSTION

Yefimenko S.

Zaporizhzhya State Medical University, Ukraine

Purpose of the research: to reveal the characteristics of the personal profile of 1-3 year students of a higher educational medical institution with states of mental exhaustion, as the basis for a system of their complex correction.

Materials and methods. To solve this goal, subject to the provision of informed consent, during the session period, 770 students of the Zaporizhzhya State Medical University (Zaporizhzhia, Ukraine), who studied at different courses and faculties of the institution, were examined,

among them for further clinical-anamnestic, clinical-pathopsychological, clinical-psychopathological, clinical-psychodiagnosical research 324 students were selected.

Results and discussion. It was found that 175 students (54.0% of respondents) demonstrate signs of mental exhaustion, of which the research group (RG) was formed, the remaining 149 (46.0%) students, without diagnostically significant signs of mental exhaustion, were assigned to the comparison group (CG). For the students of the RG ($p < 0.05$), high indices on the subscales were characteristic: «Neuroticism» (142 (81.1%) students of the RG and 68 (45.6%) students of the CG); «Spontaneous aggression» (85 (48.6%) students of the RG and 37 (24.8%) students of the CG); «Depressiveness» (110 (62.8%) students from the RG and 33 (18.9%) students from the CG); «Irritability» (114 (65.1%) students from the RG and 55 (36.9%) students from the CG); «Reactive aggression» (60 (34.3%) students from the RG and 30 (20.1%) students from the CG); «Shyness» (89 (50.9%) students from the RG and 35 (23.5%) students from the CG); «Openness» (82 (46.9%) students from the RG and 43 (28.9%) students from the CG); «Emotional lability» (115 (65.7%) students from the RG and 39 (26.2%) students from the CG).

Conclusions. The predispositional characteristics of students of a medical university with states of mental exhaustion include high rates of neurotization with psychosomatic disorders, the presence of a depressive response, anxiogenic difficulties in establishing social contacts, and, as a result, introversion and avoidance of long-term communication with others.

Keywords: mental exhaustion, burnout, medical students, medical university, personal profile.

АВТОРСЬКА ДОВІДКА

- Єфіменко Сергій Олегович – аспірант кафедри психіатрії, психотерапії, загальної та медичної психології, наркології та сексології, Запорізький державний медичний університет
- Адреса: Україна, 69035, м. Запоріжжя, проспект Маяковського, 26
- Тел.: +38 (061) 233-96-66
- E-mail: sergmayohn@gmail.com
- Єфіменко Сергей Олегович – аспирант кафедры психиатрии, психотерапии, общей и медицинской психологии, наркологии и сексологии, Запорожский государственный медицинский университет
- Адрес: Украина, 69035, г. Запорожье, проспект Маяковского, 26
- Тел.: +38 (061) 233-96-66
- E-mail: sergmayohn@gmail.com
- Yefimenko Serhii – Postgraduate Student of the Department of Psychiatry, Psychotherapy, General and Medical Psychology, Narcology and Sexology, Zaporizhzhia State Medical University
- Address: Ukraine, 69035, Zaporizhzhia, Mayakovsky Avenue, 26
- Tel.: +38 (061) 233-96-66
- E-mail: sergmayohn@gmail.com

Стаття надійшла до редакції 14.12.2021 р.

У разі виникнення питань до автора статті, звертайтеся до редакції журналу info@ujmh.net